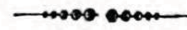

կենդանեաց կարգը կ'անցնէ : Երբեմն այս աշխատութեան ատեն այնպիսի խիճի մը կը հանդիպի , որ չի կրնար գլխովը վեր նետել . չի յուսահատիր , հապա գլուխը աւազէն դուրս հանած՝ կը ջանայ ծանրութիւնը կռնակին վրայ առնելու . մարմնոյն ծայրը քարին տակ կը կ'երկնցնէ և այնպէս կը շարժի՝ որ այն բեռը թիկանցը մէջ տեղը սահեցնէ . ետքը այնպէս հաւասարակշիւ բռնած պէտք է որ վեր ելլայ գրեթէ ուղղահայեաց բարձրութենէ մը : Երաւ դժուարին աշխատանք , վասն զի երբեմն աջակողմէն երբեմն ձախակողմէն բեռը իյնալու վտանգի մէջ է , ամէն մէկ ճօճմունք կրնան արգելք ըլլալ , և շատ անգամ երկայն ջանքէն ետեւ քարը կը սահի՝ բայց ինքը միտքը դրածը չի փոխեր . որչափ որ բաղդը զինքը փորձէ , ինքն ալ իւր ճարտարութիւնը ՚ի գործ դնելէն չի դադրիր մինչև որ քարը բոյնէն հեռացնէ :

Աշխատութիւնը ու համբերութիւնը կը յաղթանակեն . ձագարը ամբողջ կը ձևանայ . հիմայ մըջմնառիւծին ուրիշ բան չի մնար ընելիք բայց եթէ իրեն պիտոյքը հոգալ : Արդ անշարժ իր բոյնին խորը կեցած որսին կը սպասէ . երբեմն պէտք կ'ըլլայ երկայն ատեն անօթի մնալ , մինչև որ աւարող մըրջիւն մը կամ մողորեալ նեպուկ մը դան ու բոյնին բերնին քով թափառին . հազիւ թէ ոտուրնին հոն դնեն մէկէն բռնած պատը կը փլէի , դժբաղդ ճանապարհորդը պարապ տեղ կը ջանայ նորէն հաստատուն երկրի վրայ կոխել : Սըջմնառիւծը վրան աւազէ կարկուտներ կը թափէ , կը յաղթէ անոր ու իրեն աւար կ'ընէ , և իրեն հարկաւոր կերակուրը հանելէն ետքը , չորցած սատակը խոտորնակի կռնակը առած բոյնէն հեռու կը նետէ :

Այսպէս կ'անցնի մըջմնառիւծին երկտասարդութիւնը : Երբոր կը հասնի ծերութիւնը՝ որ է իր վերջի փոփոխութեան ատենը , ալ կերակրոյ համար չաշխատիր . վասն զի ալ այն դանդաղ միջատն չէ՝ որ գետնին վրայ կը

սողար . հապա իր խոշոր մորթը ձգելով՝ ազատ և երազաշարժ ջրաճանձ մը կը դառնայ՝ որ ծիծառն պէս ջրերուն երեսը ժիր ժիր թռչելով կ'որսայ . ու շատ չուշանար իր հաւկիթները աւազին մէջ ձգելու . անով իր կենաց ճակատագիրն ալ կը կատարուի :

Հողաէեր ու ծառաբնակ ժողովուրդ :

ՎԻՆՆՈՒԱԾ է որ այրեցած գօտւոյն տակը եղած ժողովուրդներէն ոմանք անյագ փափաք մը ունին հող ուտելու . մանաւանդ տեսակ մը պարարտ կաւ որ սուր հոտ ալ ունի : Այս մասնաւոր ախորժակը ունեցողները կը գտնուին ՚ի նոր Կալեդոնիա , Ղաւա կղզին , Կիւնէայի ու Փէրուի մէջ , բայց գլխաւորապէս Վմերիկա շատ կը գտնուին : Հումնուղ մեծ երկրագրին ալ աս բանիս վրայօք տուած մանրամասն ու ճիշդ տեղեկութիւնները ալ տարակոյս չեն թողուր : Վմենէն աւելի աս զարմանալի ախորժակը ունեցող ժողովուրդն է ()դդոմաք ըսուածը որ ()րէնոք գետին եզերքը կը բնակին : Վանի որ գետին ջրերը ցած են՝ ձկնեղէնով ու կրիայով կը կերակրին . բայց երբոր ջրերը տարեկան յորդութեամբ կը բարձրանան՝ և ալ որս չըլլար , ()դդոմաք կը սկսին այն պարարտ ու իւղային հողը ուտել , որ բրտի կաւի կը նմանի՝ երկրթի ժանգի դունով : Վսիկայ կը զանգեն նկանակի պէս ու մաղմաղ կրակով կ'եփեն , և ետքը իրենց հիւղերուն մէջ կը դիզեն . և երբոր կ'ուզեն ուտել՝ նախ կը թրջեն . սովորական չափով , կ'ըսէ Հումնուղ , մէկ հոգի օրը լիպրէ մը հողին չորսին իրեքը կամ հընգին չորսը կ'ուտէ : Աեծ հոգ ունին աս կերած հողին ընտրութեանը վրայ , վասն զի շատ համուկ կու գայ իրենց . անոր համար նոյն իսկ ցամաքութեան ատենն ալ թէպէտ և ձկանց առատութիւն ունենան՝ ամէն օր կերակրի վրայէն կ'ու-

տեն հողէ նկանակներէն ալ իբրեւ համադամի տեղ :

Երգեօք արուեստական ախորժակ մ'է ասիկայ՝ նախ անօթութենէն պրգուում ու ետքը վարժութիւն եղած, թէ հողը սնունդ տալու զօրութիւն ունի, դեռ երկար փորձերու կարօտ է այս բանս ստուգելու . այս միայն ստոյգ է որ () զդումաք աղտեղի և տգեղ ժողովուրդ մըն են՝ որ իրենց կերակրոյն վրայ շատ համարմունք չի տար :

() րենոք գետին բերնին մօտ մէկ ազատ ժողովուրդ մ'ալ կայ ուրիշ եզական սովորութեամբ մը, աս ժողովուրդը Վուարանի կ'ըսուի . անձրեային եղանակներուն երբոր երկիրը ջրով կը ծածկի՝ կապիկներու պէս ծառերուն վրայ կը բնակին : Հովանոցաձև մալրիտեան ըսուած արմաւենին թէ կերակրոյ և թէ բնակութեան կը ծառայէ իրենց . ասոր տերեւոյն ջրերովը խտրներ կը հիւսեն, և ծառէ ծառ կը ձգեն : Եւ կախաղանաւոր բնակարանները մասամբ կաւով գոցուած են . կրնիկները աս թաց հողին վրայ քիչ մը կը թակ կը վառեն կերակրի համար . գիշերատեն գետին վրայ նաւարկող ճանապարհորդը օդին մէջ բարձր շարուած կարգաւ բոցեր կը տեսնայ : Ետեն կուգայ որ մալրիտեան արմաւենւոյն ծովը սակուի նման ալիւր մը կ'ըլլայ՝ որ բարակ հացի նման կը չորցնեն . բոյսին հիւթէն ալ թթուեցնելով ախորժակ համե զօրաւոր գինի մը կը շինեն . իսկ պտուղները՝ ինչպէս ուրիշ այրեցած գօտւոյն տակի եղածները՝ կը զանազանին համով ըստ զանազան աստիճանի իրենց հասունանալուն :

Եսպէս, կ'ըսէ Հումպոլդ, մարդկային քաղաքականութեան ամենէն վարի աստիճանին մէջ գտուող ժողովուրդը իր կենաց եութիւնը մէկ ծառի մը հետ կապած է, նման ան միջատներուն որոնք միայն ծաղկի քանի մը մասերով կ'ապրին :

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

(արժան օրացոյց :

ՎԱՆԱԴԱՅ | Կիլլենոյցի 25 տարուան գեղացի մը (Յովսէփ Վիւսոն անունով, որ այնչափ միայն ուսումնական դաստիարակութիւն ունեցեր է՝ ինչ որ գեղերը գեղացի տղոց կը տրուի, զարմանալի ձեռագործ մը շիներ լումբուցներ է աս մօտերս . այնպիսի ձեռագործ մը՝ որ շինելու համար ուսումնականութեան ու մեքենականութեան շատ ընդարձակ տեղեկութիւններ հարկաւոր էին :

Փայտէ ժամացոյց մ'է աս ձեռագործը, որ հնարողը արժանապէս (արժան օրացոյց կ'անուանէ : Ետ ցուցակներ ունի, որ կը ցուցնեն ժամը, վայրկեանը, երկվայրկեանը, շաբթուն օրը, ամսուն օրը, տարւոյն ամիսը, տարին, դարը, արեւուն ելլալն ու մտնալը, լուսնին ելլալն ու մտնալը, և այլն . բոլորն ալ ամենայն ճշդութեամբ :

Ենիւները ապակիի մը ետեւ այնպիսի վարպետութեամբ շարուած են, որ լաւ կ'երենայ թէ ինչպէս բարակ է բանուածքը ու շարժմունքները կանոնաւոր : (ցուցակներուն ու անիւներուն վրան գրեթէ մէկ մեթրի երկայնութեամբ մակերեւութի մը վրայ գեղեցիկ զարդարուն սրահ մը կ'երենայ, մէջ տեղը խցիկներ, երկու ծայրերն ալ մէկ մէկ աշտարակ : յամը զարնելու ատենը խցիկին մէկուն դուռը կը բացուի ու մահը իր մանգաղովը դուրս կ'ելլայ, (Խսուս ալ խարազանը ձեռքը ետեւէն զինքը կը հալածէ ու ուրիշ խցիկի մը մէջ կը հրէ ու դուռը վրայէն կը գոցէ : յամացոյցը երբոր առջի զարնուածքը կ'ընէ՝ պզտիկ աքաղաղ մը աշտարակներուն մէկուն վրայի խաչին վրայ կեցած՝ թւերը կը թօթվէ ու վիզը կ'երկնցնէ իբրեւ թէ ձայն կը հանէ : յամզարնելը լումնալէն ետեւ՝ մահն ու (Խսուս նորէն իրենց խցիկները կը դառնան, ու ներս մտնալէն ետեւ դուռներնին ալ կը գոցեն : () րը իրեք ան-